

TNC AKTUELLT

Årgång 16(1974):3

Tekniska Nomenklaturcentralen · Box 43 041 · 100 72 Stockholm · Tfn 08-84 04 90

HYVLA OCH HYFSA

I den trätekniska ordlistan, TNC 23, finns många termer som har samband med hyvling, hyvlingens verktyg och hyvlingmaskiner. Särskilt handhyvlingen och dess verktyg har fått fullständig behandling. En ny ordlista, som åtminstone delvis skall kunna ersätta TNC 23, är nu under utarbetande, i preliminärt stadium kallad Träbyggnadsordlista. I denna kommer maskinhyvlingen att göra anspråk på större utrymme. Det visar sig då genast svårare att samordna hyvlingstermerna, att bibehålla den traditionella innebörden i grundord som **hyvla**, **fräsa** och **plana** och att ge det nya sortimentet av maskiner passande namn. Med hjälp av experter kommer detta emellertid säkert att lyckas på det område som här avses, nämligen maskiner för träbearbetning. Visserligen för detta arbete med sig en översiktlig terminologisk behandling av hyvlingens begrepp, men genom avgränsningen undviker man de eventuella komplikationer som kan ligga i kravet på fullständighet: man kan utelämnat operationer utförda med hjälp av väghyvel, rakhyvel och gurkhyvel.

Det speciella termområdet får emellertid sin hyfsning, och det är vackert så. Ofta är det inte bara nödvändigt utan också önskvärt att man stannar där: kravet på fullständig analys av begreppssamband och termsammahang får vägas mot önskemål om praktiskt användbara resultat i form av termrekommendationer och begreppsförklaringar. TNCs väg är den självklara: att inte förlamas i handling genom alltför vaga abstraktionsförsök. Vägen till klarhet i ett terminologiskt grundproblem kan ofta synas vara en bakväg. Genom att först belysa och begripa delarna, de konkreta enheterna i ett strukturerat termområde, har man lättare att i efterhand få grepp om områdets huvudtermer. Att söka »slutgiltigt» definiera t.ex. **byggnad** eller **avfall** är ofta ofruktbart, innan man låtit de tänkta komponenterna nagelfaras

INNEHÅLL

Hyvla och hyfsa	1
Representantförsamlingens årsmöte	1
Studiebesök på TNC	2
Byggterminologi från SEV	2
Termfrågor i urval	3

för att sedan sammanfogas och systematiseras.

I en första omgång är det ofta nödvändigt att gå varligt fram, vilket ju inte behöver innebära att det blir ytligt. Men det är ofta med hyvlande och hyfsning som det var för Linné när han i inledningen till sin Wästgöraresa förklarar att han visserligen »upsökt mycket» men »äfvén lemnat mycket» och avrundar med bekännelsen »Mig är nog, om jag kunnat gå med Skrubbhöfvelen, andra må efter mig nogare öfwerfara alt med Slätt-höfwelen».

REPRESENTANTFÖRSAMLINGENS ÅRSMÖTE

TNCs representantförsamling höll årsmöte den 23 april i AB Atomenergis hörsal, Liljeholmsvägen 32. Ca 40 personer var närvarande.

Efter sedvanliga öppningsanföranden gick VD igenom verksamhetsberättelsen. Det konstaterades bl.a. att medlemsintäkterna under året ökat med ca 20 % mot tidigare ca 8 %. Vidare noterades att försäljningsintäkterna för andra året i följd överstiger 100 000 kronor.

VD informerade också om den internutbildning för personalen som under året påbörjats. Utbildningen omfattar språkliga elementa, tekniska

och naturvetenskapliga baskunskaper och kunskaper i redigeringsteknik. Syftet är att öka den enskildes kunskapsmängd för att därmed nå ökad personlig tillfredsställelse, större skicklighet och högre effektivitet. I förlängningen av detta ligger också planer på en utåtriktad kursverksamhet.

Från år 1973 antogs som nya medlemmar Svenska Textilforskningsinstitutet och Sveriges Trähusfabrikers riksförbund samt från år 1974 Sveriges Varvsindustrieförening och Statens Trafiksäkerhetsverk. Protokoll från sammanträdet kommer att sändas till medlemmar och kallade.

Sammanträdet följdes av ett föredrag av fil dr Stig Nilsson som talade under rubriken **Terminologi och nomenklatur i historiskt perspektiv**. Föredraget väckte stort intresse hos åhörarna och föranledde en intressant diskussion. Ett sammandrag medföljer detta nummer av TNC-Aktuellt som bilaga.

Genom en följd av misstag från distributionsföretagets sida kom utsändningen av kallelse, verksamhetsberättelse och TNC-Aktuellt 1974:2 i otakt med det upplagda schemat. Vi beklagar särskilt dem som fick materialet alltför sent och ber om överseende.

Den inbjudan att bese TNCs lokaler som anmälts i TNC-Aktuellt 1974:2 kunde utnyttjas endast av ett fåtal. Vi kommer därför att vid ett senare tillfälle aktualisera en ny inbjudan.

STUDIEBESÖK PÅ TNC

Den 19 april besöktes TNC av ca 20 studenter från institutionen för Nordiska språk i Uppsala, under ledning av docent Hans Ronge. TNCs personal berättade om TNCs uppbyggnad och de olika verksamhetsgrenarna. Besökarna visade stort intresse för termarbetet, vilket särskilt framkom vid den diskussion som följde.

Besöket avslutades med en visning av TNCs lokaler.

Personalen på redaktionen för Svenska Akademiens Ordbok i Lund besökte TNC den 22 maj i samband med en två dagar lång studieresa till Stockholm.

En gemensam lunch inledde besöket och den följdes av en information om TNC där främst termarbetets villkor och TNCs system TERMDOK behandlades. Besökarna visade stort intresse, särskilt för ordlisteframställning genom datamaskinella metoder. Formerna för det sedan länge pågående samarbetet mellan TNC—SAOB diskuterades också.

Som avslutning visades TNCs lokaler och det var termkartoteket som, inte alldeles oväntat, väckte största intresset.

BYGGTERMINOLOGI FRÅN SEV

TNC har genom förmedling av bl.a. Inrikesdepartementet och Bostadsstyrelsen fått ett material med termer och definitioner inom plan- och byggområdet som härrör från SEV (även kallat Comecon).

I tre delar om vardera 4—5 häften presenteras tillsammans ca 6 000 ryska termer. Mer än hälften av termerna är försedda med definitioner. Dessa är inte utarbetade på samma sätt som de i TNC 52 Plan- och byggtermer. Avsikten har tydligen inte varit att precisera gränser mellan begreppen utan i första hand att identifiera termerna för en läsare som känner till området men kanske inte kan språket. Likväl är många termer av potentiellt intresse för TNCs verksamhet och för arbeten som kan initieras av PB-kommittén.

Några exempel får belysa innehållet i de överlämnade häftena.

buller

E noise
F bruit m

R шум

oönskat störande ljud; även oregelbunden, aperiodisk svängning av fysikalisk art

framtidforskning

E futurology
F futurologie f

R futurologija

vetenskapsgren som utgår från möjligheten att uppställa sociala prognoser; i vidare betydelse vetenskapen om det framtida samhället
Termen framtidsforskning används främst i USA och Västeuropa.

kombinat

E group of enterprises R kombinat
F combinat m

samling industriföretag placerade på samma ställe och verksamma med bearbetning av likartad utgångsvara

ljusdunkel

E chiaroscuro R svetoten'
F clair-obscur m

fördelning av dager över ytor av en arkitektonisk form i syfte att framhäva djupverkan för en betraktare

miljö

E environment R sreda
F milieu m

sammanfattning av de företeelser som bestämmer livsbetingelserna

mobil

E mobile R mobil'
F mobile m

skulptur innehållande en verklig rörelse som ett omistligt formelement

Exemplen är hämtade från den första, allmänna, delen av materialet. Ytterligare ett par delar väntas vid senare tidpunkt. Totalt skall arbetet komma att omfatta 10 000 — 12 000 termer.

TERMFRÅGOR I URVAL

I sin rådgivande verksamhet har TNC uttalat sig över följande termfrågor. Syftet med publiceringen är att stimulera till åsiktsyttringar från läsekretsen.

Denna gång behandlas termer med anknytning till maskinteknik och metallurgi.

aska

E ash
F cendre f
D Asche f

fast, oorganisk förbränningsprodukt; jfr **slagg**

automat [TNC 6]

E automaton
F automate m
D Automat m

don som utför operation som annars skulle ha krävt mänsklig medverkan; jfr **robot**

brätt, -et, =, inom gjuteriteknik

E pattern plate
F plaque-modèle f
D Modellplatte f

skivformigt föremål som fixerar modell under formning; kan även utgöra del av modellen

halvmetall

E semi-metal
F semi-métal m
D Halbmetall n

1 grundämne som i ofullständig utsträckning uppvisar de egenskaper som är utmärkande för **metall** (1)

2 grundämne som kan uppträda i minst två modifikation, av vilka en utgör **metall** och en annan **ickemetall**

hammare

E hammer
F marteau m
D Hammer m

don för nyttiggörande av energi genom slag; jfr **hejare**

hejare

E rammer
F pilon m
D Ramme f

don för nyttiggörande av rörelseenergi hos fallande kropp; även kroppen själv; jfr **hammare**

ickemetall

- E non-metal
- F
- D Nichtmetall n

grundämne som inte är **metall** eller **halvmetall**

Från skrivsättet icke-metall avråds. Ordformen »metalloid» bör inte användas, eftersom syftningen är oklar. Termen är sedan länge avrådd även internationellt, genom IUPAC.

Märk också skrivsättet **ickejärnmetall** om annan metall än järn, kobolt och nickel.

krets, för registrering, styrning och reglering

- E circuit
- F circuit m
- D Kreis m

nätverk av t.ex. elektriska eller mekaniska komponenter med väl definierad funktion

Med hänsyn till funktionen finns det en klar skillnad mellan instrumentkrets (mäter eller registrerar), styrkrets (påverkar en egenskap) och reglerkrets (styr med återkoppling). Dock kan i ett konkret fall olika kretsar överlappa varandra, så till vida som de har vissa don, t.ex. omvandlare, gemensamma.

kula, icke: pellet

- E pellet
- F
- D Pellets m pl

föremål av kulform som kan vara framställt genom rullning och sintring (sinterkula), genom ett elektrolytiskt förfarande (t.ex. nickelkula) eller på annat sätt

I olika sammanhang har TNC avrått från användning av ordet »pellet» på svenska. Sammansättning med ordet kula har den fördelen att motsvarande mängdvaror kan kallas kulsinter och kulnickel.

luftfjäder, icke: bälgcylinder

- E air stroke actuator
- F
- D

bälgliknande don för överföring av energi eller dämpning av vibration och karakteristiskt innehållande ett sammanhängande hålrum fyllt med luft som vid kompression-expansion utjämnar energin i det system vari donet ingår.

Donet är inte en cylinder, en sådan har nämligen plana parallella sidor.

malm

- E ore
- F mineral m
- D Erz n

mineral (aggregat) ur vilket en tung **metall** ekonomiskt kan utvinnas

metall

[TNC 57]

- E metal
- F métal m
- D Metall n

1 grundämne kännetecknat av ogenomskinlighet, glans, ledningsförmåga för värme och elström samt vanligen dessutom av god smidbarhet och duktilitet samt hög densitet

2 (= legering) blandning, lösning eller förening som innehåller minst en metall (1) och som visar åtminstone några av de egenskaper som kännetecknar en sådan

I många sammanhang används uttrycket metalliskt material när det borde räcka med metall. Troligen har detta samband med en önskan att inte utesluta järn. Tidigare avsåg ju ordet metall ofta alla metaller utom just järn.

mikromineral

- E micro-mineral
- F micro-minéral m
- D Mikromineral n

mikrokristallint mineral

TNC vill avråda från tolkningen av ordet mikromineral som mineral med mycket låg halt (storleksordningen en miljondel) av visst ämne. Den högst varierande brytbarhetsgränsen för olika mineral gör en sådan benämningsprincip meningslös; jfr **malm**.

mineral

[TNC 45]

- E mineral
- F minéral m
- D Mineral n

genom naturprocess bildat homogent ämne med kristallstruktur, ingående i jordskorpan

robot

- E robot
- F robot m
- D Robot(er) m

don som utför en eller flera operationer som annars skulle ha krävt mänsklig medverkan; även sådana som inte var förutsedda när donet konstruerades; jfr **automat**

slagg, -en

- E slag
- F laitier m
- D Schlacke f

biprodukt i form av glas vid framställning av **metall** eller vid smältning, förbränning eller destillation av metall eller annat ämne; jfr **aska**

torkskål, inom gjuteriteknik

- E core carrier
- F coquille f de séchage
- D Trockenschale f

torkplåt som är fasonerad efter formen av den kärna som torkas